

Sipos Lajos

„Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne”

Tamási 125

Bajlátott szülőföld

Tamási Áron a gyulafehérvári püspökség levéltárában őrzött anyakönyv (és több hivatalos dokumentum, valamint a halotti anyakönyvi kivonat szerint) 1897. szeptember 19-én, a község plébániájának bejegyzésében (és más hivatalos anyagokban) 20-án született Farkaslakán, a Nagy utca felső részében.

Farkaslaka a mai Románia középső részén, Erdélyben (románul Transilvania, Ardeal, németül Siebenbürgen), az Erdélyi-medencében, a Nagy-Küküllő jobb oldalán, a Fehér-Nyikó felső folyásának völgyében fekszik, Udvarhelyszék központjától, Székelyudvarhelytől 11 km-re, nem messze a fazekasságáról híres Korondtól és a vasas-kénes fürdőjéről ismert Parajdtól.

*

Az Erdélyi-medencében élő székelyek ősei a tudomány korábbi álláspontja szerint vagy eredetileg is magyarok voltak, vagy a honfoglalásra készülő magyarokhoz csatlakozó más népcsoportból (esetleg török, kazár vagy bolgár etnikumú közösségből) váltak ki. A legújabb régészeti, őstörténeti, nyelvtörténeti, néptörténeti, etimológiai, hadtörténeti kutatások alapján az látszik valószínűnek, hogy a székelyek ősei eredetileg török ajkú népcsoporthoz tartoztak, és a 9. század első felében csatlakoztak a magyarokhoz. A magyarokkal együtt vették fel a 11. században a kereszténységet, és ugyanebben az évszázadban nyelvcserével magyar anyanyelvűvé váltak. Első szálláshelyükről, Biharból előbb a nyugati határok védelmére rendelték őket. A határvármegyei keretekben bizonyos kiváltságokat őrizve, nemzetségi társadalomban éltek. Ekkor már jelentős számban magyarok is voltak soraikban. A 11. század második felében egy részüket a nyugati határszélről vagy áttelepítették a besenyők és úzok veszélyeztette keleti végekre, vagy szabad

elhatározásukból változtatták meg szálláshelyüket, s települtek meg a mai Erdélyi-medencében.

A székely hiedelemvilág mind a mai napig másként őrzi a népcsoport származástörténetét. Eszerint Attila király (körülbelül 406–453) „hunjainak maradékai" a székelyek (olvasható Orbán Balázs *A székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismei szempontból* című művében). „Midőn Árpád a magyar fajnak elfoglalá és biztosítá e szép hazát, a honfoglalás harcaiban az itt talált, Attila öröksége felett őrködő székelyek szövetségesként csatlakoztak a rokon magyarhoz, s a sereg előcsapatjaként részt vettek a magyar birodalom alakításának küzdelmeiben."

Wass Albert *Csaba* című regényében – az unokának szóló népismereti összefoglalóban – a nagyapa ennek a történetnek a romantikus változatát mondja el. Eszerint Attila halála után a fiai nem tudták megőrizni a Fekete- és a Földközi-tenger közti birodalmat, mert sok volt benne az „idegen" és a „belső ellenség". „S bizony el is tűnt volna a föld színéről a hun nemzetség, ha nem lett volna Attilának a legkisebb fia, kit Csaba királyfinak neveztek volt. Csaba királyfi összegyűjtötte a megmaradt hunokat s elhozta ide, Erdélybe. Letelepítette őket, megtanította földet művelni, állatot tenyészteni, békésen egy helyben élni. […] sok ellensége volt így is a kicsi Húnországnak, rátörtek idegen népek, rabolták, fosztogatták, alig győzte Csaba királyfi megvédeni népét. Elhozta ide a többieket, akik ott maradtak volt, még Attila előtt. Kiválasztott ezer derék vitézt s elindult velük. De alig telt egy hét, alig kettő, újra ellenség támadt az otthon maradt népre. Felgyújtották a falvakat, öltek és pusztítottak és úgy látszott, hogy vége van mindennek. S akkor egyszerre csak nagy fényesség támadt az égen, fényes út támadt rajta, lovak patkója szikrázott, s ott volt Csaba királyfi ezer vitézével! Szétverték az ellenséget, rendet csináltak s már fent vágtattak újra az égen. Vissza, amerről jöttek. […] S azóta van ott az az út, […] [a] Hadak Útja. […] Négyszáz évre rá jöttek ugyan a magyarok, de hogy ki hozta őket, nehéz megmondani."

Attila, Csaba királyfi, a székelyek és a magyarok története hasonlóképpen jelenik meg Benedek Elek sok kiadást megért népszerűsítő munkájában, a *Magyarok története* című kötetben. Ennek a sorsazonosításnak egy-egy eleme föltűnik Tamási Áron novelláiban is: a *Tengersok ideje annak…* és a *Lóvér* című írásokban.

*

Az archeológiai és antropológiai leletek minden kétséget kizáróan bizonyítják: a székelyek a 11. és 12. század fordulóján az Erdélyi-medencében

éltek. A 12. század legvégén, a 13. század elején Udvarhelyszék népessége már megtelepült a ma is általa lakott területen.

A Fehér-Nyikó mellé épült falvak közül a legelső említés Szentlélekre (Székelyszentlélekre), a Farkaslakával a 19. század közepén csaknem összeépült helységre vonatkozik. Ez a falu – idézi Orbán Balázs az adatot – a pápai dézsmák 1332. évi regestrumában is szerepel, nem zárva ki azt, hogy Farkaslaka területén már akkor is álltak házak, s ez a község (vagy községkezdemény) Szentlélek „filiája" volt.

Farkaslaka helységnévvel azonban csak a 16. századi oklevelekben találkozunk. A falu neve feltehetően egy régi, Árpád-kori személynév, a Farkas (Farcas, Farcos, Forcus, Forcosu) és a „-falva" értelemben használt „laka" főnév összetétele, hasonlóan a megyében található Zetelaka és Énlaka falunevekhez. Az sem kizárt, hogy a falunév a telegdi származású, Farkas nevű, a „lófők" (primipilusok) rendjébe tartozó, tehát egy lóval hadba vonuló, itt megtelepedett vitéz nevéből alakult. A 16. század közepétől „lófők" és „szabadrendű közszékelyek", a köznép (communitas) sorába tartozó, katonai szolgálatot teljesítő gyalogpuskások és gyalogosok laktak a faluban (primorról, azaz olyan székelyről, aki harc esetén legalább három lovast ki tudott állítani, a források nem tesznek említést). A lakosok között a legelső időktől kezdve folyamatosan előfordulnak Csiki, Demjén (Demien), Fancsali (Fanchialij, Fancziali, Fantsali), Hadnagy (Hadnagi), Magyar (Magiary, Magiarj), Pakot és Sipos vezetéknevűek.

A 18. század elején 270–300 lakosa volt a falunak. 1789-ben már közel 600, 1851ben 1051, 1913-ban 1327, 1941-ben 1432 ember élt itt. Az 1750-es években kezdtek hozzá a helybeliek az első templom felépítéséhez. 1762-ben alakult meg az önálló egyházközség. A ma is működő templomot 1854-ben szentelték fel Nepomuki Szent János tiszteletére.

Az 1992-es népszámláláskor 1871 lélek lakott a faluban. Közülük 1783 katolikusnak mondta magát, 33 református, 3 evangélikus, 10 unitárius, 10 ortodox, 1 pünkösdista, 31 felekezeten kívüli vagy valamilyen kisegyházhoz tartozó volt. A lakosság 99,47%-a az udvarhelyszéki nyelvjárást beszélő magyar ember.

Farkaslaka, amelyet már egy 1550. január 20-án kelt oklevél is úgy említ, mint a „Nemes Udvarhely Székben a legrégibb falvak" egyikét, ma nyolc település (Székelyszentlélek, Bogárfalva, Firtosváralja, Nyikómalomfalva, Székelypálfalva, Kecset, Kisfalud és Szencsed) községközpontja.

*

A Tamásiak (eredeti névalakjuk szerint a Tamások) az író testvér-öccse, Tamási Gáspár *Vadon nőtt gyöngyvirág* című könyve szerint, elébb az Udvarhely megyei Máréfalván laktak, a 17. századi lustrakönyvbe még

ottani, s nem farkaslaki lakosként kerültek be. A családi hagyomány azonban úgy tartja, ezt az író maga is megerősítette egy 1938-as interjúban, hogy a család 1600-ban két ágra szakadt, s az egyik ág még abban az évben Farkaslakára költözött, és 1602-ben nemességet kapott.

Farkaslaka látképe a templommal (PIM Fotógyűjtemény)

Az első néven nevezett ős, akiről Tamási Gáspár megemlékezik, a dédapa, Tamás Péter volt, „írástudó ember", aki a faluban a közügyeket intézte. Az ő fia volt Tamás Márton, a nagyapa, „nagy szál férfiú, kevésbeszédű, kinek a tekintélye és hallgatagsága alatt jól megfért a tréfa" (amint az író a *Bölcső és Bagoly*ban felemlegette). A nagyapa azonban „időnek előtte meghalt". Az apa, Tamás Dénes (1866–1927), kitöltötte a katonaidőt, hazajött, beállt özvegy anyja mellé a határ különböző részein: a Mordicában, a Cseredombon, a Gordon hegye alatt, a László dombján és másutt volt, hat hold szántóföldből és a kilenc hold közbirtokossági erdőrészből, legelőből, kaszálóból álló gazdaságba. Feleségül vette Fancsali Mózes lányát, Mártát (1870–1956), aki a „komoly", néha „majdnem komor", a hétvégeken „mulatérozó", verekedő, italozó legénynek az ellentéte volt. A termete „kicsi volt és arányos", „sötétbarna szeme kedvvel csillogott, mint a szava". Házasságukból tizenegy gyermek született. Közülük öt érte meg a felnőttkort: Anna, Áron, Gáspár, Ágnes, Erzsi.

Áron, akit az apa az anyakönyvvezetőnél János Áronnak jegyeztetett be, de a kereszteléskor már csak az Áron nevet kapta, az édesanya emlékezete szerint kisgyerekként „órákig nyugton feküdt" a bölcsőben, úgy nézett a világba, „mintha gondolatokba" lenne „merülve". Amikor aztán „négykézlábra s majd kettőre" kapott, „egy perc alatt úgy elment […] valahova, hogy azután kereshett"-ék. Időzött a kertben, a

körte- és az almafa alatt, az udvar végében, volt a csűrben, felment a csűrpadlásra, betéblábolt a csűrkaputól jobbra levő „nagyobbik pajtá”-ba, „melyben a ló vagy a szarvasmarha” lakott, „családostul együtt”, meg-megnézte a nagykaputól balra volt kisebbik pajtát, a „buta juh” és kecske házát, a színt, az „árnyékaljá”-t, ahol a szekeret, az ekét, a boronát, a jármot és „mindenféle sebesült és gyógyított” szerszámokat tartották, nézegette a tyúkokat meg a kakast, akiknek „nem [volt] kötelező otthon lenni”, hiszen az ól ajtaja nyitva volt. Azután átment a szomszédba, amikor nagyobbacska lett, „a kertek között, a kanyargós ösvényen” lement a Nyikó partjára, egyenesen a gáthoz, ahol „nemcsak jó nagy mezeje volt a víznek, hanem a gáti vízesés környékén még a nagy embereknek is nyakig ért legalább”. A „teremtett világ […] tündökletes volt és nagyságában határtalan”. „Távol a hegyek komoly és boldog derűben sütkéreztek, a földek felett aranyosan lebegett a lég.” A fény káprázatos volt, „ahogy közel és távol változatosan játszva libegett […], áradozva tündöklött […], színeket váltva bujkált”.

Az 1820-as években épült Tamási-ház a Nagy utca 238.-ban
(PIM Fotógyűjtemény)

Kisgyerekként sokat volt egyedül otthon. A velük egy házban, a nagyobbik szobában lakó, de külön koszton élő Sára nagyanyja, az apja és az anyja „a nappalokat mezei munkában töltötték”, olyankor Anna nővérét is magukkal vitték.

Áront hamar megbízták az utána születő testvérek felügyeletével. Az iskolakezdés évében komolyabb munkákra is fogták. Ő vetett szénát a jászolba a csordával hazatérő tehenek elé. Vele vágatta fel az anyja és a nagyanyja a tűzre való fát. Anna nővérével gyűjtötték össze „a hullomás

[azaz hullott] almát" a kertben, szedték a szilvát a lekvárfőző üstbe, meg a fuszulykát, azaz a babot. Egy rétdarabkájukon, a Mordicában volt először igazi munkán az apjával. Kora reggel indultak el, kaszával, villával, tarisznyával a vállukon, korsóval a kezükben. Az apa vágta a rendet, Áron „a nyomában széjjelrázta" a lekaszált sarjút, „hogy száradjon a napon". Az ebédet Anna hozta utánuk. A fuszulykaleves mellé az anya lángost is küldött, „a kisebbik férfiú tiszteletire […], aki először ment neki […] a munkának".

A Nyikó partján (PIM Fotógyűjtemény)

Tamási Áron 1904-től 1910 szeptemberéig járt a Farkaslaki Római Katholikus Elemi Iskolába.

*

A negyedik osztályban „jó növésű és egészséges legényke volt […], teli kíváncsisággal minden iránt, ami körülötte […] volt, és a falusi életben rejlett. Semmiből sem akart […] kimaradni", írta magáról a *Bölcső és Bagoly*ban. Az iskola mellett apjának segített, egyszer együtt égettek szenet, máskor egyedül elment a falutól két óra járásra levő erdei legelőre, a csordához, hogy az ott tartott két tinónak sót vigyen (a hazafelé úton megeredt az eső, a „villámok fénye" elöntötte az erdőt, majdnem odaveszett az égiháborúban). Nyolc-kilenc esztendősen elhajtotta a szekeret az erdőre, megrakta fával, s haza is vitte. Segített a cséplésnél is. Magasból eregette le a nagy búzakévéket az apjának, aki cséphadaróval sulykolta ki a kévékből a magot, évente átlag tizenöt mázsát. Az apja azt akarta, az idősebb fia, aki az örökébe lép, tanulja meg, „hogy menni kell hidegben s melegben; dolgozni kell sárban s a porban […] Szép időben izzadni, s esőben megázni […], mert ez lesz az ő sorsa, ha immár ideszületett…"

Farkaslaki általános iskola (PIM Fotógyűjtemény)

1907-ben, tízéves korában, amikor még nem vehetett részt a karácsonyi kántálásban, az ugyanis a jóval nagyobb legények tisztessége volt, (rézpatronból fanyelű, úgynevezett) „patrópuská"-t szerkesztett a barátjával. Karácsony első napján az utcát járták, énekeltek s a puskával „durrantottak". Egy nappal a karácsonyi éneklés után megtörtént a szerencsétlenség. Anyai nagybátyjánál, ahol találkozni akart „a nagy kántálók közé" tartozó, katonaviselt rokonnal, Péterrel, egy pisztoly került a kezébe, amelynek játék közben meghúzta a ravaszát. A pisztoly „nagyot robbantva elszólt", s a bal kezét megroncsolta. Szánnal bevitték Székelyudvarhelyre, a Vármegyei Közkórházba, ahol tíz hétig feküdt. Amikor hazakerült, bal kezéről hiányzott a hüvelykujj.

A gyulafehérvári nagyprépost: Tamási Áron, 1900 körül (PIM Fotógyűjtemény, fotó: Hollenzern és Okos)

A csonkult kezével hamar megtanult fogni, sarlóval aratni, markot hajtani", azaz „a sarló fölött egybefogni a búzát", együtt kaszált „a felnőtt legényekkel". Az apja azonban (emlékezik vissza a *Háromfejű sárkány* című írásában, az 1930-as években) egy évvel később „sorozásra állított"-a és „alkalmatlannak nyilvánított"-a „az erős földművelő munkára". Nem sokkal ezután, a hatodik elemi vége felé levelet küldtek

Márton nagyapa testvéröccsének, Tamási Áron nagyprépostnak Gyulafehérvárra, segítse be (az eredetileg elgondolt Gáspár helyett) az „igen jó eszű” unokaöccsét, Áront a székelyudvarhelyi gimnáziumba.

*

Székelyudvarhelyen a 20. század elején három középiskola működött. A legrégibb az 1593-ban alapított jezsuita gimnázium jogutódja volt, amelyet 1850-ben, az osztrák birodalmi oktatási törvény joghatályának kiterjesztése után főgimnáziummá szerveztek át. A városban működött az 1670-es alapítású református főgimnázium és az 1871-ben megszervezett állami főreáliskola.

Tamási Áron a nagyhírű katolikus főgimnázium növendéke lett. Mégpedig a frissen felépített új épület diákja.

A Székelyudvarhelyi Római Katolikus Főgimnázium új épületének tervezete
(Székelyudvarhelyi Tamási Áron Gimnázium

Az osztálytársainál két évvel idősebb Tamási Áron váltakozó eredménnyel tanult. A harmadik félévben megbukott mennyiségtanból, bánatában haza is szökött, a negyedikben színjeles volt, az ötödikben, amikor a székely harisnyát felcserélte pantallóra, mennyiségtanból kapott csak „jó”-t, hatodikban mennyiségtanból és görögből. Negyedikben jutalomkönyvként megkapta a Kelemen-féle magyar–német és német–magyar szótárt. Hatodikban elnyerte a Király-féle alapítvány húszkoronás díját, mert „magyarosan ír és jó dolgozatokat készített”. Hetedikben könyvjutalmat kapott, Mikes Kelemen *Törökországi levelek* című írását, és a Tamási István székelyszentkirályi plébános által felajánlott tíz koronát. Az 1915/16-os tanévben az iskolában működő katolikus ifjúsági egyesület titkára lett. A „szűkszavú, de nagyon találó kifejezéseket használó” diák, ahogyan Molnár Jenő emlékezete megőrizte valamikori osztálytársát, akinek „kedvenc tantárgya a történelem és a latin” volt, már negyedikes

korában tagja lett az évfolyamuk számára alapított önképzőkörnek. Egyszer szavalt is. Petőfi *A magyar nemes* című versét mondta el, mégpedig egy odahozott karosszékben ülve és pipázva, „farkaslaki kiejtéssel". Egyszer pedig saját írást olvasott fel. „Arról szólt az alkotás – őrizte meg Beke György Molnár Jenő emlékezését –, hogy a Tamási család […] Farkaslakán vendégfogadásra készül a helybeli vásár alkalmából. A készülődést Tamási ekképp érzékeltette: »anyám akkora rántottát sütött, mint egy talyigakerék«. Az önképzőkör elnöke, Szemlér tanár úr a karcolat felolvasása alatt végig nevetett, s a végén azt mondta, hogy ez aztán pompás írás volt." Hetedikben, amikor jogosult lett a „hivatalos" önképzőköri tagságra, már tisztséget is kapott. Ezenközben – a *Zászlónk* szerkesztői üzeneteiből tudható – két írásművét beküldte a lapnak, amelyeket regisztráltak és dicséretben részesítettek. Lehet, hogy ebbéli (írói) törekvésében megerősítette a Farkaslakán élő Hadnagy Lőrinc bácsi, aki azt ajánlotta a gimnazistának (a *Szabadság madara* című novella szerint), ne legyen se pap, se orvos, se igazságosztó bíró se. „Hanem inkább legyél olyan ember – mondta −, aki pap, orvos és bíró egyazon személyben. Vagyis légy költő!"

A gimnazista diák 1914-be Nagy István barátjával, aki „nagy Háry János volt" (PIM Fotógyűjtemény)

Apja kevésbé respektálta a gazdálkodástól eltérő ambíciókat. Gimnazista fiát minden lehetséges alkalommal befogta a mezei és a ház körüli munkára. Így volt ez a karácsonyi és húsvéti szünetekben, amikor a diák Székelyudvarhelytől Farkaslakáig és vissza gyalogosan tette meg az utat. Még inkább így volt a nyári szünidőben, amikor szekérrel hoztavitte ugyan fiát, a „mezei munka" azonban ekkor „nagyon türelmetlenül leselkedett" a hazaérkezőre, éppen úgy – olvasható a *Szabadság madara* című novellában −, „mintha télen által nem diák lett […] volna, hanem akkor is falusi gazdának készülő legényke".

Különösen sok idő jutott a mezei munkára 1914 nyarától, az első világháborút kirobbantó június 28-ai szarajevói merénylettől, az önkéntesek jelentkezésétől, a július 28-ai hadüzenettől, a harcok augusztusi kezdetétől. Korábban, „tizenöt éves karral és derékkal" megtanulta „a kaszálás munkáját" (írta idézett novellájában). 1914 nyarán már híres kaszásnak számított a faluban. Gyakorolhatta ezt ekkor a rokonok és ismerősök kérésére szeptemberben is. A hónap első napjaiban a mozgósítás miatt ugyanis ezer–ezerkétszáz katonát beszállásoltak a gimnáziumba, hatszázat az internátusba, a valóságos tanév éppen ezért október 5-én kezdődött, 24-éig tartott, majd 1915. január 18-ától május 14-éig. Az 1916/17-es tanév még kurtábbra sikerült. Az 1858-ban a Moldáviai Fejedelemség és Havasalföldi Fejedelemség egyesüléséből létrejött román állam, amely 1914-ben szövetségese volt a központi hatalmaknak, bár fegyveresen nem vett részt a háborúban, 1916. augusztus 17-én titkos szerződést kötött az antantországokkal. Az antant a Monarchia elleni román támadás ellenértékeként Dél-Bukovinát és a szélesebb értelemben vett Erdélyt Romániának ígérte, nagyjából a Tisza vonaláig. Augusztus 27-én, vasárnap átadták Bécsben Románia hadüzenetét, s még aznap éjjel átlépték csapataik a Kárpátok alig őrzött hágóit. A 420 ezres román haderő betört Erdélybe. Szeptember 17-én elfoglalták Székelyudvarhelyt. A gimnáziumot és a kollégiumot lefoglalták katonai célokra. A tanítás ebben a tanévben csak a német–osztrák–magyar ellentámadás után, a román seregek Erdélyből való kiűzését követően, 1917. március 3-án kezdődött meg. A hetedik osztályban az eredetileg tizenhét diákból hat tanult tovább „rendes nyilvános" tanulóként. A többi, közéjük tartozott Tamási Áron is, magántanuló lett. Ők április 17-én magánvizsgával fejezték be a tanévet.

A Piave mellett állomásozó 46. gyalogezred katonájaként, 1918-ban, Tamási Áron felső sor közepén (PIM Fotógyűjtemény)

A magánvizsga idején Tamási Áron már katona volt. 1916-ban mint sorköteles fiatalembert besorozták a Székelyudvarhelyen állomásozó 82. gyalogezredbe. Az újonckiképzés után, még mielőtt az Erdélybe bevonuló román hadsereg elérte volna a várost, az ezredtörzs Hajdúdorogra került. Tamásit hamarosan Boszniába vezényelték egy hegyen épült kórházba postásnak. Márciusban, a magántanulóság mellett, Gyulafehérvárra irányították tisztiiskolába. Itt a nagybácsi fogadta otthonába, a püspöki palota emeletén, a magáé melletti szobát jelölve ki szálláshelyül. Az 1917. április 17-én volt magánvizsga után (Tamási Gáspár emlékezete szerint) 21 nap szabadságot kapott, s mint hadapród őrmester meglátogatta családját Farkaslakán, majd visszatért Hercegovinába, ahonnan (talán 1918 elején) az olasz frontra vezényelték, a Piave mellett állomásozó 46. gyalogezredhez. Innen érkezett haza 1918 májusában Székelyudvarhelyre, hogy hatodmagával, katonaruhában „hadiérettségi"-t tegyen. Június elején már ismét a fronton volt.

A döntőnek szánt 13. piavei offenzívában az osztrák–magyar hadosztályok átkeltek a megáradt Piavén. Tamási Áron rajparancsnok legényeivel az elsők között jutott át a túlpartra. A túlsó oldalon emelkedő Montello lábánál egy kövekből rakott csőszházhoz értek. A csőszházban olasz géppuskás utóvéd fészkelt. Az elrejtőzött tíz olasz katona a felfelé kapaszkodók és a gránáttal hadonászó rajparancsnok láttán megadta magát. Boldog volt, írta Tamási utóbb a *Virrasztás* című kötetének bevezetőjében, hogy győzött, meg azért is, „hogy az olasz osztagban végzetes kárt nem tett […], mivel egy sebesülés történt csupán, az sem akarattal". Haditettéért megkapta a nagyezüst vitézségi érmet és a Károly-csapatkeresztet, előléptették hadapróddá, s mindezen felül szeptemberben még 21 nap szabadságra haza is engedték.

1918 kora őszén Zsók Júliával, „majdnem menyasszonyá"-val (PIM Fotógyűjtemény)

A szabadság első részét Farkaslakán töltötte. Az utolsó napokra Gyulafehérvárra utazott nagybátyjához, a nagyprépost Tamási Áronhoz meg a nagybácsi szakácsnőjének lányához, Zsók Júliához, aki (Tamási Gáspár emlékezése szerint) „kitűnő szép volt, inkább szőke, mint barna, nagyon szép haja volt neki, egész a sarkáig ért".

Tamási Áron, a nagyprépost tanácsára, a szabadság leteltével visszaindult a frontra. A katonák azonban nem kívántak harcolni, a rend felbomlott, s a rendezetlenül hazaözönlők láttán Tamási Szászvárosnál leszállt a front felé tartó vonatról, visszatért Gyulafehérvárra. Nagybátyja az orvosi egyetem megkezdését ajánlotta unokaöccsének, aki inkább a jogot választotta. S november 18-án megkezdte tanulmányait a kolozsvári egyetem jogi fakultásán.

„A mű eredeti verziója a Petőfi Ügynökség Nonprofit Zrt. kiadásában megjelent „Sipos Lajos: Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne" 2022-es kiadása. © Petőfi Kulturális Ügynökség, 2022"